

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoría

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Veterum Testimonia Pro Eusebio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

VETERUM TESTIMONIA

PRO

EUSEBIO.

Ex Epistola Constantini Magni ad Antiochenos, quam refert Eusebius in ejus vita, pag. 516.

Fateor enim perlegisse me Acta, in quibus ex honorificis testimoniis ac praconiis vestris in Eusebium Caesariensem Episcopum, quem ego quoque doctrinae & modestiae causa jam dudum probe novi, vos in eum propensos esse, eumque vobis vindicare velle comperi. Et paulo post: Equidem virum illum quem vos & honore & benevolentia dignum judicatis, plurimum laudo. Non tamen adeo despici oportet id quod apud singulos ratum firmumque manere debuerat, ut singuli contenti non sint sententiis suis, &c.

Ex ejusdem Constantini ad Eusebium Epistola, qua eum laudat, quod Antiochenam sedem recufaverit, pag. 518.

Epistolam tuam saepius legi, & Ecclesiastica disciplinae regulam accuratissime observatam à te cognovi. Enim verò in ea sententia perslare, quae & Deo accepta, & Apostolica traditioni congrua esse videatur, summa pietatis est. Tu quidem beatum te in hoc ipso existimare debes, qui totius promodum orbis testimonio, dignus univèrse Ecclesiae Episcopatu judicatus sis. Nam cum omnes te apud se Episcopum esse Ambians, hanc tuam felicitatem sine controversia adaugent. Verum rectissime fecit Prudentia Tua, quae & mandata Dei, & Apostolicam atque Ecclesiasticam regulam custodire statuit, Episcopatum Antiochenis Ecclesiae repudians, & in eo potius permanere desiderans, quem Dei mandatu ab initio suscepisset.

Ex ejusdem Constantini Epistola ad Synodum Antiochenam, pag. 519.

Legi literas à vestra Sanctitate scriptas, & Eusebii Collegae vestri prudens propositum laudavi. Cumque cuncta quae gesta sunt, partim ex vestris, partim ex perfectissimorum virorum, Acacii & Strategii Comitum literis cognovissem, remque ut decebat accurate expendissem, scripsi ad populum Antiochenum, quid Deo acceptum & Ecclesiae congruum esset. Ejus Epistola exemplum his literis subjici precepi, ut & vos cognoscere possitis, quidnam ego juris ratione provocatus scripsissem ad populum Antiochenum: quandoquidem hoc literis vestris continebatur, ut juxta populi & Prudentiae vestrae suffragium ac voluntatem, Eusebius sanctissimus Caesariensium Episcopus Antiochena Ecclesiae praesideret, ejusque curam susciperet. Ac litera quidem Eusebii, Ecclesiastica legi maxime inhaerere videbantur, &c.

Ex ejusdem Constantini ad Eusebium Epistola, in qua librum illius de Pascha laudat, pag. 543.

Eximiam tuam doctrinam & studij contentionem equidem supra modum admiratus sum, legique librum tuum perlibenter: utque in multorum qui divinae religionis observantiam sincere profitentur, manus ac notitiam perveniret, quem admodum optaveras, mandavi. Cum igitur intelligas, quantum voluptate hujusmodi munera à solertia tua nobis oblata suscipimus, cura ut frequentioribus posthac sermonibus, quibus te innutritum esse profiteris, animum nostrum exhalares.

Ex Epistola ejusdem Constantini ad Eusebium de conficiendis sacrae Scripturae codicibus, pag. 543.

Visum est enim id significare Prudentiae Tuae, ut quinquaginta codices divinarum Scripturarum,

Veterum Testimonia

quarum apparatus & usum maxime necessarium Ecclesiae esse intelligis, in membranis probe apparatus, ab artificibus antiquariis venuste scribendi peritissimis describi facias, qui & legi facile, & ad omnem usum circumferri possint.

Ex Eusebii Nicomedienfis Epistola ad Paulinum Episcopum Tyri, quam refert Theodorus in libro primo Historiae Ecclesiasticae, Cap. 5.

Nec Domini mei Eusebii pro tuenda veritate studium silentio mandatum est, nec tua, Domine, in eadem re taciturnitas. Ad nos enim de utroq. fama pervenit: & quod consequens erat, Eusebii Domini mei causa letitiam, tua vero dolorem cepimus.

Ex libro Basilii ad Amphilochoium de Spiritu sancto, Cap. 29.

Εἰ ἡ τὰ κ. ὁ Παλαισῶς Εὐσέβιος ἁξιόπιστος διὰ πολυπειρίαν, καλέειν τὰς αὐτὰς φωνὰς Ἰσραὴλ εἰνὸν μὲν ἐν τοῖς ἐπαποσθήμασι πατρὸς τῶν ἀρχαίων πολυγαμίας. Id est. Quod si cui Palaestinus Eusebius propter multarum rerum peritiam idoneus videtur, cui habeatur fides, illius quoq. easdem voces ostendimus in questionibus de priscorum polygamia. Hujus libri meminit Eusebius in lib. 7. Praeparationis, cap. 8.

Ex libro Quaestionum Veteris ac Novi Testamenti qui inter Augustini Opera est editus, Cap. 125.

Meminimus in quodam libello Eusebii quondam egregii in reliquis viri legisse, quia nec Spiritus sanctus sciat mysterium Nativitatis Domini nostri Iesu Christi, & admiror tanta doctrina virum hanc maculam Spiritui sancto inflixisse.

Ex Epistola 65. Hieronymi ad Pammachium & Oceanum.

Fortissimos libros contra Porphyrium scribit Apollinarius, Ecclesiasticam pulchre Eusebius Historiam texuit. Alter eorum dimidiatam Christi introduxit aeternam, alter impietatis Atrii apertissimus propugnator est.

Ex Apologetico ejusdem Hieronymi adversus Rufinum.

Sex libros, ut ante jam dixi, Eusebius Caesariensis Episcopus, Arianam quondam signifer factionis, pro Origene scripsit, latissimum & elaboratum Opus: & multis testimoniis approbavit, Originem juxta se Catholicum, id est, juxta nos, Arianum esse.

Ex eodem libro.

Ipsc enim Eusebius, amator & praeco & contubernalis Pamphili, tres libros scripsit elegantissimos, vitam Pamphili continentes. In quibus cum cetera miris laudibus predicaret, humilitatemque ejus ferret in calum, etiam hoc in tertio libro addidit, &c. Et post pauca in eodem libro: Laudavi Eusebium in Ecclesiastica Historia, in digestionem temporum, in descriptione Sanctae terrae: & haec ipsa opuscula in Latinum vertens, meae linguae hominibus dedi. Num ex eo Arianus sum, quia Eusebius qui hos libros condidit, Arianus est.

Ex Hieronymi libro 2. adversus Rufinum.

Vir doctissimus Eusebius (doctissimum dixi, non Catholicum, ne more solito mihi & in hoc calumniam struas) per sex volumina nihil aliud agit, nisi ut originem suae ostendat fidei, id est, Arianae perfidiae.

Ex Prooemio libri B. Hieronymi de locis Hebraicis.

Eusebius, qui à beato Pamphilo martyre cognomen sortitus est, post decem Ecclesiasticae Historiae libros, post temporum Canones, quos nos Latina lingua edidimus, post diversarum vocabulorum nationum, quae quo modo apud Hebraeos olim dicta sint, & nunc dicantur, exposuit, post topographiam terrae Iudaeae, & distinctas tribuum partes, ipsius quoque Hierusalem, templique, in ea cumbrevissima expositione picturam, ad extremum in hoc opusculo laboravit, ut congregaret nobis de sancta Scriptura omnium partium urbium, montium, fluminum, viculorum & diversorum locorum vocabula: quae vel eadem manent, vel immutata sunt postea, vel aliqua ex parte corrupta, vnde & nos admirabilis viri sequentes studium, &c.

Ex

pro Eusebio.

Ex libro B. Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis.

Hippolytus cuiusdam Ecclesia Episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationem Pascha, temporumque canones scripsit usque ad primum annum Alexandri Imp. & sedecim annorum circulum quem Graeci *ἡμετέρας* vocant, reperit; & Eusebio qui super eodem Pascha canonem decem & novem annorum circulum, id est, *ἡμετέρας* composuit, occasionem dedit.

Ex eodem libro.

Eusebius Caesareae Palaestina Episcopus, in Scripturis divinis studiosissimus, & Bibliotheca divina cum Pamphilo martyre diligentissimus per vestigator, edidit infinita volumina. De quibus haec sunt: *ἡμετέρας* libri viginti. *ἡμετέρας* libri quindecim. *ἡμετέρας* libri quinque. Ecclesiasticae Historiae libri decem. Chronicorum canonum omnimoda historia, & eorum *ἡμετέρας*. Et de Evangeliorum diaphonia. In Esaiam libri decem. & contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, ut quidam putant, libri triginta: de quibus ad me viginti tantum pervenerunt. *ἡμετέρας* liber unus. *ἡμετέρας*: pro Origene libri sex: de vita Pamphili libri tres. De martyribus alia opuscula. Et in 150. Psalmos eruditissimi Commentarii. Et multa alia. Floruit maxime sub Constantino Imp. & Constantio, & ob amicitiam Pamphili martyris, ab eo cognomentum sortitus est.

Ex eodem libro.

Eusebius natione Sarduus, & ex lectore urbis Romanae, Vercellensis Episcopus, ob confessionem fidei à Constantio Principe Scythopolim & inde Cappadociam relegatus, sub Iuliano Imp. ad Ecclesiam reversus, edidit in Psalmos Commentarios Eusebii Caesariensis, quos de Graeco in Latinum verterat.

Idem Hieronymus in Praefatione Commentariorum in Danielem.

Contra Prophetam Danielem duodecimum librum scribit Porphyrius, nolens eum ab ipso cuius inscriptus est nomine, esse compositum; &c. cui solertissime responderunt Eusebius Caesariensis Episcopus tribus voluminibus, id est, 18. 19. & 20. Apollinarius quoque uno grandi libro, hoc est, vice-simo sexto, & ante hos ex parte Methodius.

Idem Hieronymus in caput 24. Matthaei.

De hoc loco, id est, de abominatione desolationis quae dicta est à Daniele Propheta, stante in loco sancto, multa Porphyrius tertio decimo Operis sui volumine contra nos blasphema vit. Cui Eusebius Caesariensis Episcopus, tribus respondit voluminibus 18. 19. & 20.

Idem in Epistola 84. ad Magnum.

Scripserunt contra nos Celsus atque Porphyrius. priori Origenes, alteri Methodius, Eusebius & Apollinarius fortissime responderunt. Quorum Origenes octo scripsit libros: Methodius usque ad decem millia procedit versusum: Eusebius & Apollinarius viginti quinque & triginta volumina condiderunt.

Idem in Epistola 65. ad Pammachium & Oceanum.

Quis prudentior, doctior, eloquentior Eusebio & Didymo, assertoribus Origenis inveniri potest? Quorum alter sex voluminibus *ἡμετέρας* ita cum, ut se, sensisse confirmat.

Idem Hieronymus in Praefatione Commentariorum in Esaiam.

Eusebius quoque Pamphili, juxta historicam explanationem quindecim edidit volumina.

Idem in Praefatione libri quinti Commentariorum in Esaiam.

Subeantne opus, in quo viri eruditissimi sudaverunt? Origenem loquor & Eusebium Pamphili. Quorum alter liberis allegoriae spatium evagatur, & interpretatis nominibus singulorum, ingenium suum facit Ecclesiae sacramenta. Alter historicam expositionem titulo repromittens, interdum obliviscitur propositi, & in Origenis scita concedit.

Idem in libro quinto Commentariorum in Esaiam.

Eusebius Caesariensis historicam Interpretationem titulo repromittens, diversis sensibus evagatur. cuius cum libros legerem, aliud multo reperi quam indice promittebat. Vbi cumque enim historia defecerit, transit ad allegoriam; & ita separata consociat; ut mirer eum nova sermonis fabrica in unum corpus lapidemque conjungere.

Idem Hieronymus in caput 1. Matthaei.

Super hoc & Africanus temporum Scriptor, & Eusebius Caesariensis in libris *ἡμετέρας* plenius disputarunt.

(c)

Veterum Testimonia

Rufinus in Epistola ad Chromatium Episcopum.

Injungis mihi ut Ecclesiasticam historiam, quam vir eruditissimus Eusebius Caesariensis Graeco sermone conscripserat, in Latinum converterem.

Augustinus in libro de haeresibus, cap. 83.

Cum Eusebii historiam perscrutatus essem, cui Rufinus à se in Latinam linguam translatae subsequentium etiam temporum duos libros addidit, non inveni aliquam haesim quam non legerim apud istos; nisi quam in sexto libro ponit Eusebius, narrans eam existisse in Arabia. Itaque hos haereticos, quoniam nullum eorum ponit auctorem, Arabicos possumus nuncupare, qui dixerunt animas cum corporibus mori atque dissolvi, & in fine saeculi mirumque resurgere. Sed hos disputatione Origenis praesentis & eos alloquentis, celerrime dicit fuisse correctos.

Antipater Bostrensis Episcopus in libro primo adversus Apologeticum Eusebii Caesariensis pro Origene.

Ἐπειδή πολὺς ὡς ὁ ἀνὴρ γήρῃσι, πάσας τὰς ἐν ἀρχαιοτάτοις βίβλοις τε καὶ συγγραμμάταις ἔχουσας καὶ ἀνεχέουσας, καὶ τὰς πάντων μικρὰ δὲν δόξας ἐκθέμην, καὶ πλείους συγγραμμάτας καταλείψας τῆ βίβλῳ, ὡς ἴδια καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιον τυγχάνει. τῆ τοιαύτῃ τῷ ἀδελφῷ ἐπιπέσει ἡρώδῳσι σωμπαρὰς ἐπιχειροῦσι ἐνίοις, ὡς ὅτι φασὶν, ἐκ ἀνεπίστῳ ἔουσι, ὅτι τὸ ἰδεῖν, εἰ μὴ πάσας ἀκερῶς ἠπίστατο τῶν παλαιῶν τὰς δόξας τῆτο βυλομίας ἰσθῶ δὲ ὅτι μὲν πολὺς ὡς ὁ ἀνὴρ, καὶ ἔστιν τι τῶν παλαιωτέρων συγγραμμάτων πῶ ἐκεῖνα διέλαθε γῶσιν, ἐμφορμῆ καὶ ὁμιλοῦν βασιλικῆ γδ σωμπαρὰς ἡρώδῳσι, φασὶ ὡς τὰ πανταχῶ πρὸς ἑαυτὸν σωμπαρὸν ἰδούατο, &c. Id est,

Nam quoniam vir ille (Eusebius scilicet) plurimarum rerum scientia instructus fuit, quippe qui omnes veterum scriptorum libros ac lucubrations investigaverit, & omnium fere antiquorum opiniones ac sententias exposuerit: plurima etiam ingenii sui monumenta posteris reliquerit, quorum nonnulla ab omnibus jure merito comprobantur: hujusmodi de illo viro existimatione abutentes, quosdam in errore inducere conantur; affirmantes scilicet, Eusebium nunquam hac scribere aggressum fuisse, nisi antiquos omnes idem sentire accuratissime cognovisset. Ego vero Eusebium quidem plurimarum rerum scientia instructissimum fuisse fateor, nec ex veterum scriptis quicquam illius subterfugisse noticiam. Vnus enim Imperatoris subsidio atque suffragio, cuncta quae ubique erant, facillime potuit congregare.

Ex libro primo excerptorum Historiae Ecclesiasticae Philostorgii.

Ὅτι τὰτι ἀλλὰ ἐξ ὅσα πρὸς ἰσοείας πρὸς λόγων, ὁ φιλοσόφῳσι τῷ Παμφίλῳ Ἐουσίῳ ἐπαυτῶν, πῶ ἐπίθεσαν ἡμαρτῶν ἐν φασὶ καὶ τὸ ἀμάρτημα ἰδουσίως διηγήμην, ὅτι ἀνωστος τὸ θεῶν καὶ ἀκατάλυτος ἦτο: ἀλλὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτα φασὶν αὐτὸν πλημμελῶν. καταπαύσαι δὲ αὐτὸν τὰς εἰρημίας ἰσοείας μνήμας, μέχρι τῆς τῶν παίδων ἡμετέρας τῷ μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ σωμπαρῶν. Id est,

Philostorgius Eusebium quidem Pamphili, tum ob alia multa, tum ob historiam Ecclesiasticam laudibus afficit. Eundem tamen in iis quae ad religionem pertinent, lapsum esse dicit: quippe qui Deum cognosci & comprehendere non posse existimaverit. Hunc enim ejus errorem impius iste commemorat. Sed & hujusmodi alios errores ab illo commissos esse affirmat. Ceterum & ipse cum aliis testatur, Eusebium historiam suam usque ad tempora liberorum Constantini Magni perduxisse.

Socrates in libro primo Historiae Ecclesiasticae.

Ἐουσίῳ τῷ Παμφίλῳ ἐν ὅλοις δικασίαις πῶ ἐκλεισασάν ἰσοείαν ἐκθέμην, κατέπαυσεν εἰς τοὺς χρόνους τῷ βασιλεὺς Κωνσταντίνῳ, ἐν ὅς καὶ ὁ πῶ τῷ Διοκλητιανῷ κατὰ χριστιανῶν ἡρώδῳσι πῶ ἐπιπαύσατο. γράφω δὲ ὁ αὐτὸς εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνῳ, τῶν κατὰ Ἄρειον μισθῶν μνήμας πιστοῦται. τῶν ἰπαινῶν βασιλῆος, καὶ τῆς πατρῴας ἐπιφροσύνης τῶν λόγων μάλλον ὡς ἐν ἰσχυρῶν φροσύνας, ἢ πρὸς τὸ ἀκερῶς ἀειλάσειν τὰ ἡρώδῳσι. Id est,

Eusebius Pamphili res in Ecclesia gestas decem libris complexus, principatu Constantini historiam suam terminavit, quo tempore persecutio Diocletiani adversus Christianos finem accepit. Idem in libris quos de vita Imp. Constantini conscripsit, ea quae ad Arium pertinent, singillatim minime est executus, quippe qui ut in encomiis fieri solet, Imperatoris laudes & panegyricam orationem concitare magis in animo haberet, quam res gestas accuratè commemorare.

Idem Socrates in eodem libro cap. 7. de Sabino Macedonianorum Episcopo loquens qui Synodorum Historiam scripserat, ita dicit:

Καὶ ἰπαινῶ μὲν τὸν Παμφίλῳ Ἐουσίῳ ὡς ἀξίῳ πιστῶν μάρτυρα. ἔπαινε δὲ καὶ τὸν βασιλῆα, ὡς τὰ χριστιανῶν οὐγκυμῶν δυνάμειν μέρματα δὲ τῆ ἐν νικαίᾳ ἐπιφροσύνης πίστεως, ὡς ἑαυτὸ ἰδιωτῶν καὶ ἄλλῶν ἐπιφροσύνας

pro Eusebio.

μῶν ἐπιδομίῃ· καὶ ὡς σοφὸν καὶ ἀψευδῆ καὶ μαρτυρὰ, τὰς τὰς φωνὰς ἰκυσίως ὑπεροπῆ, Id est,

Et Eusebium quidem Pamphili, tanquam testem fide dignissimum laudat: Imperatorem quoque ipsum praconis afficit, utpote qui Christianae fidei dogmata apprimè calleret. Fidem verò Nicaea expositam reprehendit, tanquam ab ignavis & imperitis hominibus conscriptam. Et quem sapientem virum ac veracem testem nominat, ejus verba sciens ac prudens pro nihilo ducit.

Idem Socrates in libro 2. cap. 21.

κατὰ δὲ τινος ἐπεχειρήσαν καὶ αὐτὸν λοιδόρησαι, φησὶ δὲ τὸν Παμφίλου Ἐυσεβίου, ὡς ἀειανήγορα ἐν οἷς λό-
γοις ἔξειδ' ὡκε, μικρὰ δὲ ἀπὸ εἰπεῖν ἐκ ἀκαίρων ἢ γὰρ μὴ. πρῶτον μὲν γὰρ. &c. Id est,

Sed quoniam hunc quoque, Eusebium Pamphili intelligo, nonnulli criminari conati sunt, perinde quasi Arianum dogma in libris suis secutus fuerit, opportunum fore cenfeo pauca de eo disserere. Primum igitur Concilio Nicæno quo Filium Patri consubstantialem fuisse decretum est, & inter fuit & consensus. In tertio verò libro quem de vita Constantini scripsit, ita loquitur: Omnes imperator ad concordiam incitavit, donec universos in iis de quibus antea dissentiebant, concordet atque unanimes prestisset. Adeo ut fides omnium consona apud Nicaeam obtinuerit. Cum igitur Eusebius illius Concilii mentionem faciens, cunctas animorum dissensiones sopitas esse dicat, & universos in unam eandemque conspirasse sententiã, quid causae est cur nonnulli eum existiment Arianò dogmati consentire? Falluntur etiam Ariani, qui illum opinioni suae suffragari arbitrantur. Sed dicit fortasse aliquis, illum Ariani dogmatis assertorem videri, propter eã quod in libris suis crebrò dicere solet, PER CHRISTVM. Cui nos id respondemus; & hac loquendi ratione Theodori-
& aliis hujusmodi quae dispensationem humanitatis Iesu Christi designant, Ecclesiasticor Scrip-
res uti consuevissent: & ante hos omnes Paulum Apostolum iisdem vocibus usum fuisse, qui tamen
per versi dogmatis magister nunquam est existimatus. Ceterum cum Arius Filium Dei creatu-
ram perinde ac cetera quae à Deo creata sunt, ausus sit dicere; audi, si placet, quanam de hac re
fuerit Eusebii sententia in libro primo de Ecclesiastica Theologia (cap. 9. 10.) Unigenitus, inquit,
Dei Filius solus ipse & non alius & predicatur & est. Vnde meritiò quis reprehenderit eos qui creaturam illum dicere non dubitarunt, ex nihilo conditum perinde ac reliquis creaturas. Quomodo enim Filius fuerit, quomodo unigenitus, si eandem cum ceteris creaturis naturam sortitus est, unusque est è numero rerum creatarum, utpote qui unà cum illis ortus sit ex nihilo. Verum divina oracula non ita de illo predicant. Deinde paucis interjectis haec subjicit: Quisquis igitur Filium Dei ex nihilo genitum, & creaturam è non exstante productam esse asserit, is non animadvertit, se nudum quidem nomen filii ei concedere, re veratamen eum Filium pernegare. Qui enim ex nihilo genitus est, verè Filius Dei esse non potest, sicut nec quidvis aliud quod genitum sit. Verus autem Filius Dei, utpote qui ex illo tanquam ex Patre genitus est, unigenitus & dilectus Patris meritiò dicitur. Ob eandem etiam causam Deus ipse est. Quis enim alius Dei fetus esse possit, quam illi ipsi per omnia simillimus. Condit quidem urbem Imperator, sed eam non gignit: filium autem gignere dicitur, non condere. Artifex autem, faber dicitur ejus quod fabricatus est, non pater. Filii verò sui nequaquam faber dicitur. Ita quoque summus hujus universi Deus, filii quidem sui pater, mundi verò faber & conditor meritiò dicitur. Quod si semel in Scripturis inveniat dictum, Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua; sensum ipsum verborum inspicere debemus, quem paulò post exponam: nec, ut Marcellus facit, ob unicum testimonium, praecipuum Ecclesiae dogma convellere. Haec & alia plurima ab Eusebio Pamphili dicta sunt in libro adversus Marcellum. In tertio autem ejusdem operis libro, docens quomodo intelligenda sit haec vox ἡμεῖς, ita loquitur: His ita constitutis, consequens est, ut quemadmodum illa quae praecesserunt, sic etiam haec verba: Dominus condidit me initium viarum suarum ad opera sua, de eadem persona dicta sint. Quod si creatum se esse dicit, non ita accipiendum est, quasi dicat, se de non exstantibus ad id quod est pervenisse, & perinde ac reliquis creaturas ex nihilo conditum esse, sicut nonnulli perperam existimant. Sed id dicit, ut pote qui subsistat ac praexistat ante constitutionem totius mundi; à patre autem suo ac domino Princeps ac Receptor hujus universi constitutus sit: adeo ut verbum hoc ἡμεῖς, positum sit hoc loco pro constituit. Certè Apostolus Petrus, Principes & Rectores qui hominibus praesunt, diserte creaturam appellat, his verbis: Subjecti estote omni humanae creaturae propter Dominum, sive Regi quasi praecellenti, sive Receptoribus tanquam ab illo missis. Propheta quoque cum dicit: Prepara te Israel ad invocandum Deum tuum: quoniam ecce qui firmat tonitruum, & qui creat Spiritum, & qui annuntiat hominibus Christum suum: hoc verbum ἡμεῖς, non accepit pro eo quod factum est cum antea non esset. Neg, enim tunc Deus creavit Spiritum, cum Christum suum per illum cunctis hominibus annuntiavit. Nihil quippe sub Sole novum est. Sed erat quidem antea Spiritus & subsistebat: Missus est autem tunc cum Apostoli congregati essent: quando sonus instar tonitruus factus est de caelo tanquam ingruentis Spiritus vehementis:

Veterum Testimonia

Et repleti sunt Spiritu sancto. Atque ita Christum Dei hominibus predicaverunt, juxta prophetiam quae dicit: Ecce is qui firmavit tonitruum & qui creavit Spiritum, & qui annunciat hominibus Christum suum. Vbi vocabulum illud creans, positum est pro, mittens, vel pro, disponens atque constituens. Tonitruum verò similiter Evangelii predicationem significat. David quoque cum dicit: Cor mundum crea in me Deus, non hoc dixit quasi cor antea non haberet: sed orabat ut mens pura in seipso perficeretur. Eadem ratione dictum est illud, ut duos in unum novum hominem crearet, id est, conjungeret. Vide autem annon ejusdem generis sit & illud: Induamini novum hominem qui est secundum Deum creatus. Item illud: Si quaeritur in Christo nova creatura: & quaecumque alia ejusmodi reperiri possunt ab iis, qui Scripturas divinitus inspiratas curiosè scrutantur. Ne mireris ergo si in hoc loco, Dominus creavit me initium viarum suarum, verbum creavit translative positum est pro, constituit & Rectorem ordinavit. Haec Eusebius scribit in libris contra Marcellum. Quae nos hic adduximus propter eos, qui illum frustra criminari & traducere conantur. Neque enim probare possunt, Eusebium initium essentiae Filio tribuisse, tametsi dispensationis vocabulis passim in libris suis utatur: praesertim cum scriptorum Origenis imitator & admirator existerit, in quibus Filii ex Patre genitum semper predicari reperient, quicumque reconditam Origenis doctrinam intelligentia assequi possunt. Atque haec obiter dicta sint, ut Eusebii obtrektoribus respondeam.

Sozomenus in libro 1. Historiae Ecclesiasticae.

Ὁ μὲν δὲ τὸ ἀρχαῖον ταύτης συγγραφεὶ πάλαι μαρτυρεῖται, λογισάμενοι δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι ταύτης ἱστορίας μέρη ἔκατ' αὐτοὺς χρόνων. Κλήμεντα καὶ Ἡρόσιππον, ἀνδρῶν σοφωτάτους, τῶν δὲ δόξασάντων Ἐσέβιον ὁ δὲ Πάμφιλον Παμφίλου. αἱ δὲ τὸ θεῖον γραφῶν καὶ τῶν παρ' ἡλλοστῶν ταύτης συγγραφεῶν πολὺ μαρτυρεῖται. Id est,

Atque animus quidem erat, hoc opus ab ipso Christianae religionis exordio repetere. Sed cum animadverteret alios Scriptores, Clementem dico, & Hegesippum viros sapientissimos, qui Apostolorum temporibus proxime successerunt, Africanum praeterea Historicum, & Eusebium cognomento Pamphilum (virum tum in sacris literis, tum in Poetis aliisque Scripturibus gentilibus exercitissimum) idem ipsum ad sua ipsorum tempora scribere aggressos. &c.

Victorius in Canone Paschali.

Recensitis igitur fidelibus historiis veterum, beati scilicet Eusebii Casariensis Palaestinae civitatis Episcopi, viri in primis eruditissimi atque doctissimi, Chronicis prologoque, ac perinde his quae à sanctae memoria Hieronymo hisdem Chronicis sunt adjecta.

Hieronymus in Epistola ad Chromatium & Heliodorum, quae praefigitur Martyrologio quod B. Hieronymi inscriptum est nomine.

Constat Dominum nostrum Iesum Christum omni die martyrum suorum triumphos extipere, quorum passiones à sancto Eusebio Casariensi Episcopo scriptas reperimus. Nam Constantinus Augustus, cum Casaream fuisset ingressus, & diceret memorato Antistiti, ut peteret aliqua beneficia Casariensi Ecclesiae profutura: legitur respondisse Eusebium, opibus suis Ecclesiam ditatam, nulla petendi beneficia necessitate compelli: sibi tamen desiderium immobile existisse, ut quidquid in Republica Romana gestum sit erga Sanctos Dei per iudices iudicibus succedentes in universo orbe Romanos sollicita persequutione, monumenta publica discutendo perquirerent, & qui Martyrum à quo iudice, in qua Provincia vel civitate, qua die quaque persequerantur, passionis suae obtinuerint palmam, de ipsis archivis sublata, ipsi Eusebio regio iussu dirigerent. Unde factum est, ut idoneus relator existens, & Ecclesiasticam Historiam texeret, & omnium sane martyrum Provinciarum omnium Romanarum trophaea diligens historiographus declararet.

Gelasius Papa in decreto de libris Apocryphis.

Item Chronica Eusebii Casariensis, & ejusdem Ecclesiasticae historiae libros: quamvis in primo narrationis suae libro reperit, & postea in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit librum: propter rerum tamen notitiam singularem, quae ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos.

Idem in libro de duabus naturis.

Vt id ipsum dicentes uno corde, unoque ore, & credamus quod à majoribus nostris accepimus, & donante Domino tradamus posteris confitendum, cum quibus unitam fidem Deo proposito perdurare Catholicorum subiecta testimonia magistrorum recensita testantur. Et paulo post: Eusebii Episcopi Palaestiniensis, cognomento Pamphili ex expositione Psalmi septimi, &c. Item ejusdem ex Evangelica preparatione, lib. 7.

Pelagius 2. Papa in Epistola 3. Ad Eliam Aqueleisensem & alios Episcopos Istitiae.

Quid namque in heresiarchis Origene deterius, & quid in historiographis inveniri Eusebio honorabilius potest? Et quis nostrum nescit, in libris suis quantis Originem Eusebius praconis

pro Eusebio.

attollat? Sed quia sancta Ecclesia suorum fidelium corda benignius, quam verba districtius pensat, nec in hereticis sensum proprium testatio Eusebii absolvere potuit: nec rursus Eusebium laudat Originis culpa damnavit.

Evagrius lib. 1. Historiæ, cap. 1.

Ευσεβίου τῷ Παμφίλῳ, ἀνὴρ δὲ ἐς τὰ μάλιστα ἀλόγιος ἢ Παμφίλῳ τὰτι ἀλλὰ, καὶ ἀτι οἷός τε εἶναι τὰς ποιῶν ἐν τυγχάνοντασ θρησκείων τὰ ἡμέτερα, οἱ καὶ μὴ λίαν ἀκρεβέσι οὐδὲ ποιεῖν. Id est.

Eusebii Pamphili, vir cum in aliis rebus disertissimus, tum in scribendo tantum valens, ut possit lectores suos, si non perfecte efficere Christianos, ita tamen impellere, ut nostra libenter amplectantur.

Gregorius Magnus in Epistola ad Eulogium Alexandrinum Episcopum.

Ex audientium numero nunc factus sum, cui sanctissima vestra beatitudo scribere studuit, ut cunctorum martyrum gesta quæ pia memoria Constantini temporibus ab Eusebio Casariensi collecta sunt, transmittere debeamus. Sed hac neque si collecta non sint, neq; si sint, ante vestra beatitudinis Scripta cognovi. Ergo ego gratias, quia sanctissima vestre doctrina scriptis eruditus, capere quod nesciebam. Præter illa enim quæ in ejusdem Eusebii libris de gestis sanctorum martyrum continentur, nulla in archivo hujus nostræ Ecclesiæ, vel in Romane urbis Bibliothecis esse cognovi, nisi pauca quadam in unius codicis volumine collecta.

Gelasius Cyzicenus in libro secundo de Synodo Nicæna, cap. 1.

Ἀκούσαν δὴ τί ἐρῶντα λέγει καὶ ὁ ἀροτήρ ἡ κάλλιστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραφῆς ὁ φιλαληθίστατος Ἐυσεβίου ὁ τῷ Παμφίλῳ Παμφίλῳ. ὁ μὲν οὐδὲν ἁμύνει, φησὶ, πῶ ὁμοίαν τοῖς ἀθλοῖς τυράννοις τῆς ἀσεβείας μετὰ θῶν ἔδωκεν, ὅτι τὸν ἴσον αὐτοῖς ἐσθλὸς ἀνελίχθη κρημνός, &c. quæ leguntur in fine libri decimi Historiæ Ecclesiasticæ. τοσαῦτα δὲ τῷ ἀρχαίῳ ἐκκλησιαστικῷ συγγραφεῖ ἀξιοπιστότατος Ἐυσεβίου ὁ τῷ Παμφίλῳ, πλείους ὅσους ἀγῶνας ἐμίμνησεν, καὶ διρευσάμενος, ἐν τῷ ἀπλῶς ἔχοντι πῶ ἀναλογίᾳ ποιησάμενος, ἐοικέντα τῶμοις ὅλοις τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἀκρεβέως καταλείπειν ἰσχυράμενος, μὲν δὲ τῆς ἑκείνου παρούσας, πλωρούσας δὲ εἰς τοὺς δευτέρους χρόνους ἐκ ἀπίστου. πῶς γὰρ οἶον, τί πῶ τοσαῦτα ἀναδείξασθαι φροντίδα τῷ θεοσώσαντι τῆς τοιαύτης ἐπιλοχῆς πῶ ἀρμονίαν; ἀλλ' ὡς ἀρτίως ἔφην, πολλὰ εἰσέτι καμίν, πῶ σπουδῶ καὶ πλάτων ἀφατον πόνο. ἀλλὰ μὲν εἰς οἴδω τῷ αἰδρα ἐν τῷ ἀπὸ ἐπισημασμένων, ὡς τῆς ἀρεῖν βλασφημίας περὶ τι πεφρονήκει, ἀλλὰ περὶ εἰδω ὡς εἰ καὶ τῷ ἀνελάνθη ἰσχυρὰ μικρόν τι τῷ ἀρεῖν ὑπονοήματα, μὲν καὶ πῶ ἀσεβῆ ἐκείνου ἔνομιον, ἀλλ' ἔξ ἐκείνου ἀπλότου, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ δόξατικῷ, καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῶ ὁρθεοδόξων ἐπισκόπων κοινὸν μαρτυρήματα, τῶ ἐπιληροφόρησε. Id est.

Audiamus sane quid hic dicat præstantissimus Ecclesiastici fundi arator, ille veri studiosissimus Eusebius celeberrimi Pamphili cognomento insignis. Licinius quidem, inquit, eandem quam superioribus illi viam imperatit insistent, merito in eundem cum illis exitu gurgite est delapsus, &c. Hætenus veterum Ecclesiasticæ Historiæ Scriptorum fide dignissimus Eusebius Pamphili, qui quam plurimis martyrum certaminibus conquestis atque investigatis, ex iis quæ simpliciter ac ruditer scripta fuerant eligens atque excerpens, Ecclesiasticam Historiam decem omnino libris accuratè conscriptam nobis reliquit: incipiens quidem ab adventu Domini, progressus vero ad ea quæ dixit tempora, non sine ingenti labore. Quomodo enim aliter fieri potuit ab eo, qui tantam curam suscepit, ut hujusmodi collectionis harmoniam nobis conservaret: immo verò summum ut dixi studium, & incredibilem laboris copiam ad id contulit. Nemo porro existimet ex iis quæ de illo circumferuntur, virum hunc in Arii impietatem unquam concessisse: sed credat, si quæpiam protulit aut scripsit, Arii dogmata tantillum subolentia, ea non ex impio illius sensu protulisse unquam aut scripsisse, sed ex minus curiosa parumque sollicita simplicitate, ut ipse in libro Apologetico quem ad orthodoxos omnes Episcopos misit, plenius approbavit.

Auctor Chronici Alexandrini, pag. 182.

Ὁ δὲ σοφώτατος Ἐυσεβίου τῷ Παμφίλῳ σωτηριάζων ἔταξεν, ὅτι ἐν τῇ ἰορτῇ τῆς ἑξήκοντα ἑξαετηρίαι Ἰουδαῖοι, ἐν τῇ αὐτῇ ἰορτῇ πάντες ἀπώλοντο. Id est.

Eusebius vero Pamphili & ipse prudentissimus Scriptor in hunc modum narrat: Quoniam Iudæi Christum die festo in crucem egerunt, vicissim ipsi eodem die periere.

Nicephorus in libro 6. Historiæ, cap. 37.

Ἐφ' ἑλῶς καὶ φιλοσόφῳ βίῳ διαζῶντα, καὶ τῷ αὐτόθι κριστικῷ ἡξιομένῳ, τὸν θεῖον Παμφίλον ἔγνωμεν. ἔ τὸν βίον καὶ τὰ καθ' ἑκάστον αὐτῷ πεπραγμένα. ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τῶ σωτηρίσματος ἐκείνου λόγων θείων καὶ φιλοσόφων διατριβῶν. πρὸς δὲ τούτοις, καὶ πῶ ὑπὲρ ἰουδαίας τούτης ἐν διαφόροις διαγράμμοις ἑμολοχίαν, τοὺς τε ἀγῶνας αὐτῆς, καὶ τὸ τελευτῆσαι ὡς τὸν τῷ μαρτυρίου ἀποθέσαστο σέβαστος, Ἐυσεβίου ὁ τούτου ἀδελφιδόου, καὶ τοσοῦτον ἐκείνου φιλοῦμενος ὡς καὶ πῶ ἐκείνου κλήσιν ἐπὶ θεῖον χάριν, εἰς λεπίδων ἐν ἰδίῳ σωτηριάζων καὶ ἀπὸ τῶ βουλομένων τὰ κείνου εἰδήσασ, αὐτῷ πῶ ἐπιπομπῶν. ὅς δὲ τῶ Ἐυσεβίου δὲ

Veterum Testimonia

πάντων ἰδῶν, μάλιστα τῆ ἀδελφείᾳ τῶν ἁγίων ἢ ἑκαμάζει. ἀρχὴ δὲ καὶ Κωνσταντίνου τὸν τῆς ζωῆς παρὶ κρυπτῶν ἡρώων, μάλιστα τῶν καὶ πολλῶν τοῦ ζήλου ὑπὲρ χριστοῦ πόνων, ἐν δεκαπέντε τόμοις πᾶν ἑκκλησιαστικὸν συγγραμμὴν ἐφοσαστικὴν καὶ ἐν δέκα πάλιν πᾶν ἑκκλησιαστικὴν ἀποδείξει· καὶ ἑξῆς τῆ μὲν χύμας ὑποθέσει ἐπιβάλλει, ἐκκλησιαστικὴν ἰστορίαν φέρει· ὀνομάσας πᾶν βίβλον· δέκα δ' ἐν τόμοις καὶ τῶν τοῦ αὐτοῦ μαθητῶν ἀποκρίσεις· καὶ ἄλλῃ δὲ ἀποδείξει ὁμιλίαι, καὶ κατὰ ἐπιγράμματα τῶν ἁγίων ἀνεκδοκίμων γραμμάτων· καὶ εἰς τὸν βίον δὲ Κωνσταντίνου πέντε λόγους ἐξέδωκε· καὶ ἕτερον δὲ ἑξῆς αὐτῶν, ἐν τριακοταετικῶν ἐπιγράμματα· καὶ ἑξῆς ἀδελφῶν ἐν τοῖς ἁγίοις ἑκκλησιαστικῶν ἀποκριμάτων ἕτερον ἀνατίθεισι· καὶ ἄλλα διάφορα συγγραμμῶν καταλείπει, πολλὰ δὲ ὄνησιν τῆ ἐκκλησιαστικῆς εἰσφέρειν. πᾶν τοῦτο ὡς ἐν πολλοῖς φαίνεται τὰ ἀρετὰ προσέτιον, &c. Id est.

Eodem tempore, eruditione juxta & vite instituto Philosophum Christianum, & presbyteri dignitate auctum, divinum Pamphilum floruisse scimus. Cujus vitam, & actus omnes, celebrem etiam quam ibi instituit profanae divinaeque Philosophiae scholam, praetera constantem in variis persecucionibus confessionem, & certamina egregiumque pro Christi nomine martyrium, Eusebius sororis ejus filius, eidemque admodum carus ut ab eo cognomen acceperit, peculiari scripto copiose est persequutus: ad quem eos qui accuratius haec cognoscere voluerint, rejicimus. Eusebius iste disciplinis omnibus perceptis, sacrarum maxime literarum scientia enituit, & ad Constantii usque tempora vixit. Et cum Christianae professionis studiosissimus esset, egregiamque pro Christi honore emulationem spiraret, quindecim tomis Evangelicam preparationem, & decem aliis Evangelicam demonstrationem est complexus. Et primus ipse manum praesenti argumento admovit, primusque libros eos Ecclesiasticam historiam appellavit, decemque eam tomis absolvit. Est & aliud ejus volumen, in quo temporum certam accuratamque rationem digessit, & quem canonem appellavit. Scripsit quoque de Constantii vita libros quinque. Edidit & alium ad eundem, quem tricenarium inscripsit. Ad Stephanum item alium, de iis quae in Evangeliiis in dubium seu disputationem vocantur. Sed & alia varia reliquit scripta, quae multum Ecclesiae afferunt utilitatis. Verum enimvero etiam si talis fuerit, in multis tamen apparet, cum Arian sententiam comprobasse, &c.

Ex Actis manuscriptis sancti Silvestri Papae.

Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου πᾶν ἐκκλησιαστικὸν συγγραμμὴν ἰστορίαν παρὶ κρυπτῶν ἡρώων, μάλιστα τῶν καὶ πολλῶν τοῦ ζήλου ὑπὲρ χριστοῦ πόνων, ἐν δεκαπέντε τόμοις πᾶν ἑκκλησιαστικὸν συγγραμμὴν ἐφοσαστικὴν καὶ ἐν δέκα πάλιν πᾶν ἑκκλησιαστικὴν ἀποδείξει· καὶ ἑξῆς τῆ μὲν χύμας ὑποθέσει ἐπιβάλλει, ἐκκλησιαστικὴν ἰστορίαν φέρει· ὀνομάσας πᾶν βίβλον· δέκα δ' ἐν τόμοις καὶ τῶν τοῦ αὐτοῦ μαθητῶν ἀποκρίσεις· καὶ ἄλλῃ δὲ ἀποδείξει ὁμιλίαι, καὶ κατὰ ἐπιγράμματα τῶν ἁγίων ἀνεκδοκίμων γραμμάτων· καὶ εἰς τὸν βίον δὲ Κωνσταντίνου πέντε λόγους ἐξέδωκε· καὶ ἕτερον δὲ ἑξῆς αὐτῶν, ἐν τριακοταετικῶν ἐπιγράμματα· καὶ ἑξῆς ἀδελφῶν ἐν τοῖς ἁγίοις ἑκκλησιαστικῶν ἀποκριμάτων ἕτερον ἀνατίθεισι· καὶ ἄλλα διάφορα συγγραμμῶν καταλείπει, πολλὰ δὲ ὄνησιν τῆ ἐκκλησιαστικῆς εἰσφέρειν. πᾶν τοῦτο ὡς ἐν πολλοῖς φαίνεται τὰ ἀρετὰ προσέτιον, &c. Id est.

Incipit Prologus de vita sancti Silvestri Papae urbis Romae.

Historiographus noster Eusebius Caesariensis Palaestinae urbis Episcopus, cum Historiam Ecclesiasticam scriberet, praetermisit ea quae sunt in aliis Opusculis, vel quae se meminisse reculisse. Nam viginti libros, id est, duas decadas, omnium pape Provinciarum passiones martyrum, Episcoporum & confessorum & sacrarum mulierum ac virginum continere fecit. Deinde secutus & ab Apostolo Petro, omnium Episcoporum nomina & gesta conscripsit: & earum urbium quae arcem Pontificatus per Apostolicas sedes tenere noscuntur, urbs Roma, Antiochia, Hierosolyma, Ephesus, Alexandria, harum urbium Episcoporum omnium praeteritorum usque ad tempus suum graeco sermone conscripsit. Ex quorum numero unum Episcoporum urbis Romae, sanctum Silvestrum me de Graeco in Latinum transferre precepisti.

Vetus Auctor in passione sancti Valeriani, quae est decimo Cal. Januarii ut habetur in veteri codice Mosciacensi.

Beatissimorum martyrum gloriosa certamina, ob honorem Christi Domini ac Dei nostri assiduis cultibus & solemnitate annua celebrantur, ut dum fidem martyrum plebs devota cognoscit, & illos triumphasse gaudeat, & se patrocinio eorum protegendam esse confidat. Celebre enim habetur, sanctae recordationis Eusebium historicum, Caesariensis urbis Episcopum, egregiae vitae beatissimum Sacerdotem, Ecclesiastica quoque institutione doctissimum & praecipua sollicitudine venerandum, per omnem orbem, in quantum divino annuntiante Spiritu, ut gestu est, rei veritas decursa valuit reperiri, prout singularum Provinciarum urbes, loca vel oppida illustrari triumphis martyrum celestibus meruerunt; quorum Principum tempore ordinata officiorum in instantia innumeratae persecutiones factae fuerant, declarasse. Qui etsi martyrum singulorum integras non explicuit passiones, tamen

pro Eusebio.

Christianis devotis atque fidelibus, unde describi vel celebrari debeant veraciter intima vit. Dei itaque gratiam toto orbe diffusam fidelis cultor excoluit, dum velut exiguo tritici semine copiosa messes agri fertilitate gignuntur, & multiplicata ubertate proficiunt. Ita per supradicti viri relationem ab unius codicis fonte diffusam, scripserunt manantibus fidelium, totum orbem celebranda passionum martyrum rigaverunt.

Uluardus in Martyrologio.

Die 21. mensis Junii. Palestina, sancti Eusebii Episcopi & confessoris, viri excellentissimi ingenii & historiographi.

Notkerus in Martyrologio.

Die 21. mensis Junii. In Casarea depositio sancti Eusebii Episcopi.

Manecharius in Epistola ad Ceraunium Parisiensem Episcopum; quam præfixit passioni sanctorum Martyrum Speusippi, Elasippi & Melusippi.

Precipuis beatissimorum Episcoporum personis assidue coæquari meritis non desistens, in omni conversatione Sacerdotum, sancta quotidie exornari religione festinans, divinam Scripturarum legendi studio universa dogmata peragrasti. Nunc sanctorum martyrum gesta ad laudem tue cumulum pro amore religionis congregare in urbe Parisiaca devotus intendis. Unde sancto Eusebio Casariensi in emulationis studio coæquandus es, & pari gloria dono perpetualiter memorandus.

Ex veteri Breviario manuscripto Ecclesie Lemovicensis.

Sancti Eusebii Episcopi Confessoris.

Lectio 1. Eusebius Casarea Palestine Episcopus ob Pamphili martyris amicitiam Pamphili nomen accepit, eo quod cum eodem Pamphilo divina Bibliotheca investigator diligentissimus existeret. Vir quidem erat memoratu dignissimus per hæc tempora, tum multarum rerum peritia, tum ingenio mirabili & apud Gentiles & apud Christianos, inter Philosophos præcipuus & nobilissimus habitus est. Hic cum aliquando Arriana heresi laborasset, ad Synodum Nicenam accedens, Spiritu sancto inspiratus, Patrum sententiam secutus est, ac deinceps usque ad mortem sanctissime cum orthodoxa fide vixit.

Lectio 2. Fuit autem in divinis Scripturis studiosissimus, ac Bibliotheca divina cum Pamphilo martyre diligentissimus investigator. Multa eisdem temporibus scripsit; maxime vero libros Evangelicæ Præparationis, Ecclesiasticæ Historiæ: In Porphyrium Christianorum hostem acerrimum: Apologias item sex pro Origene composuit: de vita Pamphili martyris à quo ob amorem cognomentum accepit, libros tres: Item Commentarios eruditissimos in centum & quinquaginta Psalmos.

Lectio 3. Petere ut legitur, omnium Provinciarum cum multorum sanctorum Martyrum passiones & confessorum vitam ac virginum cognovisset, viginti libros de eisdem sanctis scriptavit: ob hos idem & præcipue Evangelicam præparationem, cum apud gentes præcipuus haberetur, paternam Deorum religionem ob veritatis amorem contempsit. Scripsit quoque Chronicorum Historiam à primo anno Abrahæ usque ad annum trecentimum, quam D. Hieronymus persecutus est. Fuit denique Eusebius hic post conversionem Constantini Magni, eidem quoad vixit, multa benevolentia conjunctus.

In Breviario Lemovicensis Ecclesie, edito anno 1587. per Hugonem Barbou, habetur hæc collecta, eodem die 21. Junii.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui nos concedis sancti Eusebii Confessoris tui atque Pontificis agere festivitatem, deduc nos quasumus ejus precibus ad celestium gaudiorum societatem. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

In antiquo Missali ejusdem Ecclesie edito anno 1483. Parisiis sic habetur, sub eodem die sancti Eusebii Episcopi officium. Statuit ei, &c. Oratio. Da quesumus. Epistola. Tertificor coram Deo. Evangelium. Vigilate. Quæ omnia in communi Confessoris Episcopi. Et dicatur Residuum, ut unius Episcopi.

In veteri Calendario manuscripto ejusdem Ecclesie habetur in mense Junio.

XI. Kalend. Julii. Eusebii Archiepiscopi.

Codex MS. Parisiensis Ecclesie ante octingentos annos exaratus, continens Eusebii Historiam Ecclesiasticam Rufino interprete, sic incipit.

In nomine Dei summi, incipit Historia sancti Eusebii Casariensis Episcopi, id est, libri numero 11.

Veterum Testimonia

Ex libro de luminatibus Ecclesiae, qui habetur in collectaneis Bedae, & inter opera spuria B. Hieronymi.

Eusebius Casariensis, clavis Scripturarum, custosque Novi Testamenti, multis major in conscriptionibus esse a Graecis comprobatur. Tria sunt praeclara, quae hoc in Operibus ejus verè testantur. Canones quatuor Evangeliorum qui Novum Testamentum narrant atque custodiunt, decem libri Historiae Ecclesiasticae. Et Chronicon, id est, temporum breviarium. Et nos omnia ejus vestigia qui imitari potuisset, nunquam reperimus.

Ex Miscellaneis MS. Theodori Metochitae ex capite cujus titulus est: ὅτι πάντες ὄσοι ἐν Ἀιγύπτῳ ἐπέπαιδ' εὐθασαν, τρεχύτερον τῆς λίγειν χρώνται.

Kai o P Pamphilus Eusebius, de Palaeis in τὸ γνῶ, ἀλλ' ὡς αὐτὸς φησι, τοῖς ἐπ' Ἀιγύπτῳ πάνυ τι χρο- νίως σπουδαίοντες, πολυμαθὲς ἀνὴρ καὶ δὴλός γε πολλὰ ἐκδόσεις κροονεργῶν, καὶ χροῦ μὲν ἐπὶ τῇ γλώτῃ Id est.

Eusebius item Pamphili, ex Palestina quidem oriundus fuit, sed in Aegypto, ut ipse scribit, diutissime versatus: vir undecumque doctissimus, quemadmodum apparet ex plurimis quos edidit libris, dictione tamen utens, ut dixi, scabra & aspera.

VETERVM TESTIMONIA CONTRA EUSEBIUM.

Ex libro Marcelli Ancyranii contra Arianos.

ΕΝ ΤΟΥΤΩΝ ΝΑΡΚΙΣΤΑ Τῆ ΝΕΡΟΝΙΔΑ Ἐφορῖς ὡς ἐπισηλῆ, ἡ γράφει πρὸς χριστὸν τινα, καὶ Εὐφρόνιον, καὶ Εὐσεβίον, ὡς Ὅσιον Ἐπισκόπον ἱρωτῆσαντ' αὐτὸν, εἰ ὡς Εὐσεβίος ὁ τῆς Παλαιστίνης, δύο ἰσῆς εἶναι φησὶν, ὅτω καὶ αὐ- τὸς λίγος ἰγνὸν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γραφίντων, τρεῖς εἰναπισίον ἰσῆς ἀποκριθῆμενος. Id est,

Inciidi aliquando in Epistola à Narcisso scriptam Neroniada Episcopo, quam ad Christum quendam & Euphronium & Eusebium direxit, quasi propofira ipsi ab Hosio Episcopo questione, utrum ipse, veluti Eusebius Palaestinus, duas substantias fateretur. Hanc ubi legissem, animadverti & ipsum scripto illo suo tres substantias omnino confiteri.

Ex Epistola Synodica Episcoporum Aegypti congregatorum in urbe Alexandria, ad omnes Ecclesiae Catholicae Episcopos, quam refert Athanasius in Apologetico secundo adversus Arianos.

Ποία γδ καὶ εὐώδ' Ἐπισκόπων ἡ τότε; ποῖον σπουδαῖον ἀληθείας ἰχόμενον; τίς τῶν πλείονων ἐν αὐτοῖς ἐκ- ἰχθὸς ἡμέτερος ἡδὲ καὶ πῶς Ἀρείου μανίαν οἱ ἀπὸ Ἐϋσεβίου κατ' ἡμῶν ὄρμησαν; τίς ἄλλος συμφοροῦντας αὐτοῖς ἐπήροισ; καὶ αἰ κατ' αὐτὸν ἰχράφομεν ὡς τὰ ἀρείου φρονοῦντων; καὶ Εὐσεβίου ὁ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ τῇ θυσίᾳ κατηγορεῖτο ἕπο τῶν αὐῶ ἡμῶν ἡμολογητῶν. Id est.

Quod enim Concilium Episcoporum, aut qui confessus ve ri studiosus illic fuit? Nonne plerique illorum inimici nobis fuerunt? Nonne Eusebius ob Arianis insaniam adversus nos irruit, & alios idem cum ipso sentientes adduxit? Nonne assidue contra eos scripsimus tanquam adversus Arianis dogmatis assertores? Nonne Eusebius Caesarea Palaestina Episcopus a nostris confessoribus accusatus est, quod idolis sacrificasset.

Epiphanius in haeresi Meletianorum.

Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀκῆσας, αἰρεταὶ μὲν θυμῶ. κίλυκε δὲ συζυροτηθῆλαι σῖνοδον καὶ πῶς φονίην ἐν Τύρῳ τῇ πόλει ἐκίλυσε δὲ διαζεν' Εὐσεβίον τὸν Καισαρείας, καὶ ἄλλου τινός. ἦσαν δὲ φροσκιλιμῆτοι ἕτοι ποσῶς μάλλον τῆ τῶν Ἀρειανῶν χροῦ αἰολογία. καὶ ἐκλήθησαν ἐπίσκοποι τῆς Ἀιγύπτῳ τῆς καθολικῆς, καὶ ὑπὸ Ἀθανάσιον, ἀκραί- μόνες τινες ἀσθρῆς καὶ μείζους, καὶ ἐν Θίῳ ἰχοντες ἡσθραῖ τὸν εἶον. ἐν οἷς ἡδὲ μακαρίτης ποτάμων ὁ μείζας, ὁ τῆς Ηρακλείας ἐπίσκοπος, καὶ ἡμολογητῆς. ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν Μελετιανῶν, μάλα οἱ Ἐϋθανάσιον κατηγοροῦντες. Ζη- λωτῆς δὲ ἀνὸ πῆρ ἀληθείας καὶ ὀρθοδοξίας ὁ κροεῖρημῆτος ποτάμων ὁ μακαρίτης, ἐλευθεροσομῶν, ὅς ἐδέποτι εἰ- ληφι κροσωπὸν τιν'. τὸν ἐφθαλμὸν γδ ἐν τῇ διωγμῶ δῖσ. πῶς ἀλύθειαν ἰτυφλώθη ἰωρακῶς τὸν Εὐσεβίον καθε- ζόμενον καὶ διαζέοντα καὶ Ἀθανάσιον ἐσῶτα, καταπονηθεῖς τῇ λύπῃ, καὶ δακρύσας, οἶα τῶν ἀπὸ τοῖς ἀληθείας ἀπτεῖνα ἔφωη μὲν ἀλῆ Εὐσεβίου λέγων. σὺ καθίζῃ Εὐσεβίος, καὶ Ἀθανάσιος ἀδῶ ἄν ἀσθρῆ. σὺ κρινεται. τίς ἐνέγκοι τὰ τοιαῦτα; λέγει δὲ μοι σὺ, εἰ σὺ ἡμεῖς ἦδα ἐν τῇ φυλακῇ ἐπὶ τῇ διωγμῶ. κἀγὼ μὲν ἐφθαλμὸν ἀπείσα- λόμενος